

RECLAIM NATURE

Over de waarde van de groene vrijwilliger

September 2018

Harry Kruijer

Nienke Nije Bijvank

Nienke Schlette

Dr. A.J. Kruijer

Instituut voor Publieke Waarden

1. KRACHT VAN GROEN VRIJWILLIGERSWERK	3
1.1 NATUUR IN EEN VERANDERENDE SAMENLEVING.....	3
1.2 WAARDERING VAN VRIJWILLIGERSWERK	4
1.3 LEGITIMITEIT, RENDEMENT, BETROKKENHEID	4
1.4 MEERVOUDIG WAARDEREN	5
1.5 WAARDERINGSKADER.....	7
2. DE NATUUR	8
2.1 LEGITIMITEIT & BETROKKENHEID	8
2.2 RENDEMENT	10
3. DE VRIJWILLIGER	12
3.1 LEGITIMITEIT	12
3.2 BETROKKENHEID.....	14
3.3 RENDEMENT	16
4. DE SAMENLEVING	18
4.1 LEGITIMITEIT.....	18
4.2 BETROKKENHEID.....	19
4.3 RENDEMENT	20
5. DEMOCRATIE	22
5.1 LEGITIMITEIT.....	22
5.2 BETROKKENHEID.....	24
5.3 RENDEMENT	25
SLOTBETOOG: WAARDEREN, ONTWIKKELEN EN STUREN	26
1 // DE NATUUR.....	26
2 // DE VRIJWILLIGER	27
3 // DE SAMENLEVING	28
4 // DEMOCRATIE	29
WAARDEREN, ONTWIKKELEN EN STUREN.	30
BIJLAGE 1: LITERATUURLIJST	31

1. Kracht van Groen

Vrijwilligerswerk

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)¹ zet met haar ondersteuning van het Manifest 'De kracht van de groene vrijwilliger (2017-2020)' in op een toekomstbestendig netwerk van vrijwilligers in het groen. De veranderde verhoudingen tussen samenleving, overheid en de markt maken dat een impuls nodig is in de ondersteuning van vrijwilligers. De bestaande infrastructuur moet worden verstevigd, uitgebreid en gemoderniseerd. Zodat alle mensen de mogelijkheid hebben om zich in te zetten voor hun leefomgeving. Dat is goed voor natuur en landschap én goed voor de mensen zelf.

Het Instituut voor Publieke Waarden is gevraagd om bij te dragen aan de doelen van dit manifest, door een impactanalyse te maken met als belangrijkste vraag: *wat is de maatschappelijke waarde van groen vrijwilligerswerk?* In dit rapport werken wij die waardering uit.

1.1 natuur in een veranderende samenleving

De verhoudingen tussen burger, overheid en markt zullen veranderen de komende decennia. De decentralisaties in het sociale domein zijn daar (deels) een uiting van. Evenals, in het fysieke domein, de nieuwe Omgevingswet. Ook zijn delen van het natuurbeleid overgeheveld naar provincies. Het laat duidelijk zien: de centrale overheid trekt zich terug en laat meer ruimte voor initiatief van burgers en (sociaal) ondernemers.

In Nederland zijn op dit moment jaarlijks circa 100.000 enthousiaste vrijwilligers betrokken bij de zorg voor natuur en landschap, meestal dichtbij de eigen woonomgeving. Zij zetten zich in om planten en dieren te beschermen, landschap en natuur te onderhouden en het brede publiek te laten genieten van de groene wereld. Door de terugtrekkende overheid staat vrijwilligerswerk weliswaar onder druk, maar er is een groeiende belangstelling om bij te dragen. In de vorm van vrijwilligerswerk en ook door groen en/of duurzaam te ondernemen. En dat willen de groene vrijwilligersorganisaties, provincies en het ministerie van EZ goed benutten.

Daarnaast spelen natuur en landschap een grote rol bij duurzaamheidsvraagstukken. Hoe gaan we duurzaam om met ons landschap? Wat doen we tegen de achteruitgang van de natuur en de biodiversiteit? Wat zijn de gevolgen van de klimaatverandering voor onze natuur en landschap? Hoe kunnen natuur en landschap een bijdrage leveren aan deze duurzaamheidsvraagstukken? Hoe maken we gebruik van natuurlijke kringlopen? Vragen die

---

¹ Ten tijde van het verschijnen van het manifest: Ministerie van Economische Zaken

uiteindelijk bepalend zijn voor het werk van de groene vrijwilligers. Vooral ook omdat zij bijdragen aan een antwoord op die vragen.

1.2 Waardering van vrijwilligerswerk

De groene vrijwilliger is een spil in bovengenoemde ontwikkelingen. Groene vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage aan het streven naar – zoals uitgesproken in de natuurvisie van het ministerie van EZ² – een veelzijdige natuur midden in de samenleving. Des te belangrijker is het die bijdrage goed te kunnen duiden.

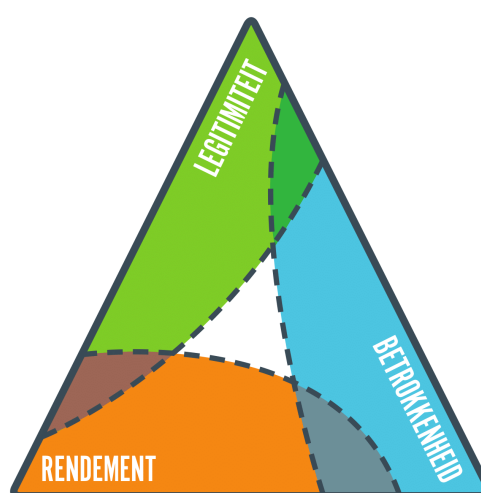
Voordat we de vraag naar waardering van maatschappelijke impact van groen vrijwilligerswerk kunnen beantwoorden moeten we weten welke waarden we moeten hanteren. Hoe kunnen we de maatschappelijke waarde van vrijwilligerswerk aantonen? Oftewel: in welke waarden druk je die impact uit?

Daar waar vrijwilligers zich organiseren en gezamenlijke impact nastreven – bijvoorbeeld door gezamenlijk een stuk van de plaatselijke heide te onderhouden – creëren ze publieke waarde. Ze ontwikkelen publieke ruimte, gebruiken die publieke ruimte, ze zijn betrokken bij de publieke ruimte en ze voegen economische waarde aan die ruimte toe. Maar hoe waardeer je hun vrijwillig initiatief exact?

Het IPW onderzocht de waarde van vele verschillende burgerinitiatieven en van vrijwilligerswerk. In het boek ‘Hoe waardeer je een maatschappelijk initiatief’³ ontwikkelden we daar een waarderingskader voor. Dat waarderingskader (onderstaand figuur) bestaat uit de waarden legitimiteit, rendement en betrokkenheid. Hieronder zullen we toelichten waarom wij denken dat het belangrijke waarden zijn.

1.3 legitimiteit, rendement, betrokkenheid

Als het gaat om de publieke zaak, spelen drie waarden een belangrijke rol. Ten eerste gaat het om legitiem handelen, om legitimiteit. Dan bedoelen we niet alleen handelen binnen de wet (legaliteit), maar ook het uitvoeren van wetten, of het bijdragen aan het realiseren daarvan. Belangrijk is ook op welke wijze vrijwilligers bijdragen aan de publieke ruimte. Welk *verschil* maken ze? Wat doen ze anders dan professionals? Wat maakt ze uniek? Wat doen vrijwilligersorganisaties anders dan bijvoorbeeld marktpartijen en overheden doen? Wat juist groene vrijwilligers uniek maakt is dat ze veelal in de *publieke* ruimte handelen. En de publieke ruimte is publiek, van iedereen. Dat vereist zorgvuldig en legitiem handelen. We

² Natuurlijk Verder; Rijksnatuurvisie 2014. Ministerie van Economische Zaken, 2014

³ Kruijer, H et al: Hoe Waardeer je een Maatschappelijk Initiatief? Wolters Kluwer 2015

willen niet dat een bepaald deel van het publiek de publieke ruimte monopoliseert. Het gaat dus om legitiem handelen in de publieke ruimte, in casu: de natuur. Uiteindelijk gaat het dan ook om de vraag naar de kwaliteit die groene vrijwilligers toevoegen. Wat voegen ze toe dat andere partijen niet kunnen toevoegen?

Betrokkenheid is een andere belangrijke waarde in het publieke domein. Daarmee doelen we op het eigenaarschap dat de groene vrijwilliger voelt voor de publieke ruimte. Vrijwilligers spannen zich vrijwillig in. De overheid streeft van haar kant naar een brede en doorleefde natuur die de samenleving dooradert en gedragen wordt door burgers, bedrijven en particuliere organisaties. Het weten wat vrijwilligers betrokken houdt is hierin essentieel. In veel gevallen dragen ze de natuur. Maar ook vragen van in- en uitsluiting spelen een rol. Slagen ze er in om anderen te betrekken? Om méér betrokkenheid bij de natuur te genereren?

Naast het creëren van betrokkenheid en legitimiteit is rendement ook een belangrijke waarde. Wat is het effect van wat vrijwilligers doen? Wat is de meerwaarde die vrijwilligers leveren. Hoe duurzaam zijn vrijwilligersnetwerken in termen van input en output en weegt dat op tegen de economische waarde die ze produceren? In de publieke zaak gaat het vaak om het verdelen van schaarse middelen over oplossingen voor publieke problemen. De verhouding tussen publieke middelen en het rendement daarvan beschrijven we onder de noemer rendement.

Publieke waarde is voor ons aldus een functie van legitimiteit, betrokkenheid en rendement.

1.4 Meervoudig waarderen

Het werk van groene vrijwilligers is divers. Tellers, herstellers en vertellers doen verschillende dingen. Ze organiseren zich bovendien op verschillende manieren. Een lokaal burgerinitiatief is iets anders dan een nationale stichting, bijvoorbeeld. De toegevoegde waarde van initiatieven slaat op verschillende niveaus en domeinen neer. Wij onderscheiden er vier:

1. **De natuur.** In de eerste plaats voegen vrijwilligers waarde toe aan de natuur. Ze beschermen de natuur, onderhouden haar, herstellen haar waar nodig en verzamelen kennis die nodig is om duurzaam onderhoud in de toekomst mogelijk te maken.
2. **De vrijwilliger.** In de tweede plaats voegen vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties waarde toe aan zichzelf. Ze genieten met hun mede vrijwilligers van de natuur en kunnen een zinvolle bijdrage leveren aan iets dat hen aan het hart gaat; de invulling, vormgeving, bescherming en beleving van de natuur.
3. **De samenleving.** Als derde punt leveren vrijwilligers een bijdrage voor de rest van de samenleving. Medeburgers kunnen van alle inspanningen in het groen genieten en er recreëren. De vrijwilligers voeren een publieke taak uit die anders niet tot stand komt en de organisaties bieden een breed en divers aanbod voor kwetsbare mensen die via vrijwilligerswerk mee kunnen doen of weer mee kunnen leren participeren in de maatschappij.
4. **De democratie.** Vrijwilligers in het groen vormen een belangrijke bijdrage aan de democratie. Vooral op het gebied van besluitvorming zorgen veel initiatieven voor het benodigde draagvlak om keuzes te maken. Of dit nu gaat over de inrichting van het parkje

in de buurt of de keuze voor meer recreatie of meer bescherming in een gebied; de initiatieven en vrijwilligersorganisaties brengen zowel het draagvlak als de kennis in om een weloverwogen besluit te kunnen nemen.

Deze vier onderdelen vormen de kern ons onderzoek. Voor deze onderdelen brengen we de centrale waarden uit de waardendriehoek in kaart.

OPZET EN INZICHT

Met dit onderzoek willen we de volle scope van het groen vrijwilligerswerk in beeld brengen. Tegelijkertijd is de reikwijdte en veelzijdigheid van het veld zo groot dat we ons moeten beperken. Om toch een zo rijk mogelijk beeld te kunnen geven werken we in dit rapport vier casestudies uit van vier exemplarische en succesvolle initiatieven van groene vrijwilligers. Daarnaast is er door de jaren heen al veel onderzoek gedaan naar de waarde van vrijwilligers, de waarde van groen en de waarde van en voor groene vrijwilligers. Ook worden er parallel aan dit onderzoek ook onderzoeken gedaan op het gebied van doelgroepen, motieven en een benchmark. De inzichten uit deze, en eerdere, onderzoeken gebruiken we om de verhalen en inzichten uit de vier cases te vertalen naar een overkoepelende waardering van groen vrijwilligerswerk.

Wij hebben de volgende initiatieven beschreven en verwerkt in onze beschouwingen in de hoofdstukken.

1. De Vlinderstichting

Tot 2016 legde de Vlinderstichting samen met de Nederlandse BijenhoudersVereniging (NBV) op verschillende plekken in Nederland idylles aan. Met steun van de Nationale Postcode Loterij en in samenwerking met gemeenten en bedrijven die grond beschikbaar stelden, zijn in 4 jaar tijd zo'n vijftig idylles in Nederland gerealiseerd. Een belangrijke voorwaarde was dat de idylle werd aangelegd door betrokken buurtbewoners. Doordat mensen zich verantwoordelijk voelden voor hun idylle, zou deze niet alleen aangelegd, maar ook onderhouden worden.

2. Buur Maakt Natuur

De stichting Buur Maakt Natuur ontwikkelt van oude landbouwgronden nieuwe natuur in de gemeente Doetinchem. De stichting koopt voor 6 euro/m² de grond van de gemeente; 5 euro voor een m² grond, 1 euro voor een m² groot onderhoud. Als 'buur' kan je vierkante meters grond kopen en zo meehelpen het gebied verder te ontwikkelen. De gemeente Doetinchem blijft juridisch eigenaar van de grond, maar in naam is het van Buur Maakt Natuur. Haar vrijwilligers doen het kleine onderhoud en voelen zich 100% eigenaar van het gebied.

3. Instituut voor Natuureducatie

Het Instituut voor Natuureducatie (IVN) leert jong en oud de natuur beleven. Dit doen ze door het hele land in 20 nationale parken en met veel lokale afdelingen. Hun speerpunten zijn de natuurthema's gezondheid, recreatie, de buurt en jong.

4. Landschap Overijssel

Landschap Overijssel beschermt, ontwikkelt en beheert landschappen in Overijssel. Daarnaast bieden ze opleidingen aan voor alle vrijwilligers die zich in het groen van Overijssel inzetten. Landschap Overijssel heeft 160 vrijwilligersgroepen aan zich gebonden, die voor advies, educatie of gereedschap bij hen terecht kunnen. Dit naast hun eigen mensen, waarbinnen ze 15 soorten verschillende vrijwilligers kennen.

1.5 Waarderingskader

We zijn in dit onderzoek nadrukkelijk op zoek gegaan naar een manier om de groene vrijwilliger zinvol en eenvoudig te waarderen. We zijn per se niet op zoek gegaan naar de waarde van de vrijwilliger anno 2018. Het groene vrijwilligerswerk staat niet stil en is continue in ontwikkeling. Om dan vast te stellen wat de score of waarde was in 2018 heeft in die dynamische werkelijkheid geen zin. Dan kijken we eigenlijk alleen terug, terwijl het niet alleen voor die dynamiek, maar vooral ook voor de vrijwilligers en de natuur belangrijk is om naar de toekomst te kunnen kijken.

In dit rapport ontwikkelen we een kader om initiatieven in de toekomst te waarderen. Een goed waarderingskader moet vooral helpen om die waarde naar de toekomst groter te maken, dan haar per se vast te stellen. Het waarderingskader moet bijdragen om groen vrijwilligerswerk en de waarde daarvan verder door te ontwikkelen.

Hieronder zullen we de waarden van groene vrijwilligers per hoofdstuk bespreken. De Natuur (hoofdstuk 2), De Vrijwilligers (hoofdstuk 3), De Samenleving (hoofdstuk 4) en de Democratie (hoofdstuk 5) komen allen langs. Tot slot brengen we onze conclusies samen in een slotbetog over de governance. In dat hoofdstuk staat de vraag centraal hoe deze vier waarden van groene vrijwilligers verder ontwikkeld kunnen worden. Hoe kunnen organisaties en overheden daar lokaal, regionaal en landelijk op sturen?

2. De Natuur

Groene vrijwilligers voegen waarde toe aan de natuur. Dit doen ze door kennis te verzamelen (tellers), de natuur te onderhouden (herstellers), kennis over te dragen (vertellers) en de natuur beter, mooier of duurzamer in te richten (burgerinitiatieven). Veel van deze meerwaarde komt tot stand door samen te werken met overheden en bedrijven. Waar overheden en bedrijven samen werken met vrijwilligers zien we dat een optimale mix van statische en dynamische kwaliteit in de natuur tot stand komt.

STATISCHE EN DYNAMISCHE KWALITEIT

Robert Pirsig werkt het onderscheid tussen statische en dynamische kwaliteit uit in zijn meesterwerk “Zen en de kunst van het motoronderhoud”. Twee vrienden rijden op een Yamaha en een BMW door de Verenigde Staten. De Yamaha is een perfect afgemonteerde motor waar ‘niets meer aan hoeft te gebeuren’. De BMW behoeft permanent onderhoud. De vrienden zijn voortdurend in gesprek en discussie over de verschillen. Pirsig legt die verschillen uit aan de hand van verschillende opvattingen van kwaliteit. De Yamaha staat voor statische kwaliteit. Hij is “top-down” perfect afgesteld. Het is een blauwdrukmotor die compleet is en werkt en doet wat ie moet doen. Die bovendien altijd hetzelfde functioneert. De BMW staat voor dynamische kwaliteit. Er moet aan gesleuteld worden, maar de eigenaar kan ook anticiperen, afstellen, bijschaven, onderhouden.

Overheden zijn klassiek erg goed om statische kwaliteit te organiseren. Initiatieven van vrijwilligers kunnen op hun beurt veel meer dynamische kwaliteit leveren. Waar beide partijen samenwerken komen beide vormen van kwaliteit in een goede mix samen. Langs de lijnen van deze statische en dynamische kwaliteit operationaliseren wij de toegevoegde waarde van vrijwilliger voor de natuur. Statische kwaliteit gaat over de volgende vragen. Wat hebben we in wetten regels en protocollen op lokaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau vastgelegd? En op welke manier geven vrijwilligers daar invulling aan? De dynamische kwaliteit komt tot stand, door de waarde betrokkenheid van de vrijwilliger. Legitimiteit en betrokkenheid uit de driehoek komen overeen met respectievelijk statische en dynamische kwaliteit. Vrijwilligers voegen extra waarde toe doordat ze niet overal dezelfde natuur willen. En niet per se op zoek zijn om het onderhoud zou efficiënt mogelijk te doen. Zij kunnen de natuur ook mooier, of leuker, of nog diverser maken dan de regels voorschrijven.

2.1 Legitimiteit & Betrokkenheid

Het unieke van de groene vrijwilligers is dat ze zowel een bijdrage aan de statische kwaliteit leveren als aan de dynamische kwaliteit. Ze trekken samen op met de overheid waar het aankomt op het behoud en beschermen van de natuur. Tellers bijvoorbeeld leveren een belangrijke bijdrage aan het verzamelen van de noodzakelijke informatie. Deze informatie is nodig om jaarlijks vast te stellen of de staat van onze natuur voldoet aan minimale eisen die op nationaal en Europees niveau zijn gesteld. Waar deze eisen niet gehaald worden delen de vrijwilligers hun kennis om de doelen wel te halen. Maar daar houdt het niet op. Waar de

overheid zich in deze grote opgaven richt op het behalen van de richtlijnen, gaat de vrijwilliger graag een stapje verder. Want in veel gevallen zien ze ook hoe de natuur nog mooier, beter en diverser ontwikkeld kan worden. Ze kunnen boven op de stabiele basis van de natuur dynamische kwaliteit toevoegen.

De Vlinderstichting vormt hier een mooi voorbeeld van. De stichting ziet dat het aantal soorten vlinders in Nederland afneemt. Het verzamelen van kennis is voor hen de basis om vlinders in Nederland te beschermen. Vrijwilligers in het hele land helpen met het verzamelen van kennis over het aantal en de soorten vlinders. Het afnemen van het aantal soorten vertelt hen dat *de statische kwaliteit* van de natuur onvoldoende op orde is. En voor veel van de vrijwilligers is het beschermen van de natuur in brede zin een belangrijk doel. De vlinders vormen het signaal voor de noodzaak tot betere bescherming van die natuur. Daarnaast ontwikkelen ze ook zelf verschillende projecten om het aantal vlinders weer toe te laten nemen in Nederland. In ongeveer 40 verschillende projecten ontwikkelen ze samen met burgers, bedrijven en overheden stukjes natuur op zo'n manier dat de vlinder er goed en gezond kan leven. Samen met de Bijenstichting helpen ze bijvoorbeeld burgers in hun eigen buurt Idylles te maken en onderhouden. Een Idylle is een plek waar verschillende gekleurde bloemen groeien. Dat is de plek waar vlinders en bijen zich thuis voelen. Met steun van de Nationale Postcode Loterij, en in samenwerking met gemeenten en bedrijven die grond beschikbaar stelden, zijn in vier jaar tijd zo'n vijftig Idylles in Nederland gerealiseerd. Deze Idylles geven goed weer wat wij hierboven dynamische kwaliteit hebben genoemd. Niet heel Nederland kan uit Idylles voor vlinders en bijen bestaan. Maar ze ontstaan ook niet vanzelf. Deze plekken moeten bewust gecreëerd worden. En mensen moeten ze met specifieke kennis onderhouden. Er moet continue aan gesleuteld worden, zoals in het voorbeeld van de BMW motor. De Vlinderstichting helpt buurtbewoners met deze kennis zodat ze zelf een bijdrage kunnen leveren aan niet alleen een mooie en groene, maar ook een diverse natuur.

Van onderop ontstaat in Nederland op deze manier veel dynamische kwaliteit. Top-down zorgen overheden voor een op grote schaal goed onderhouden en beschermde natuur. Lokaal kunnen vrijwilligers daar zelf accenten in aanbrengen. Ze kunnen hun eigen omgeving letterlijk mooier maken. En doordat al deze initiatieven zelf voorkeuren hebben voor vlinders, bijen, padden, slangen, planten, bloemen, bomen etc, ontstaat vanzelf een divers en dynamisch geheel. De statische en dynamische kwaliteit vullen elkaar op deze manier heel mooi aan.

Deze beide kwaliteiten komen ook samen in gezamenlijke onderhoudsprojecten zoals Buur Maakt Natuur. Dit is een initiatief waar buurtbewoners samen met de gemeente een stuk grond beheren. Bewoners mogen, via de stichting, van de gemeente Doetinchem vierkante meters grond kopen in het gebied tussen Wehl en Doetinchem. De gemeente legt dit vervolgens aan als natuurgebied en verzorgt het groot onderhoud. Bewoners geven – verenigd in de stichting Buur Maakt Natuur- zelf invulling aan de inrichting en details door het klein onderhoud te doen. Doordat bewoners letterlijk eigenaar zijn eisen ze specifieke details als het gaat om de aanleg van het natuurgebied.

“De gemeente wilde er alleen een heleboel essen planten. Ik wilde bloeiend hout, er verdwijnen zoveel bijen en insecten hier!”

Vanuit een overheid wordt groen al snel aangelegd met de onderhoudskosten in het achterhoofd. Of dit nu om gemeentelijk groen gaat in woonwijken of een natuurgebied buiten de stad, het onderhoud moet niet te veel kosten. Door samen met vrijwilligers gebieden te gaan onderhouden ontstaat de mogelijkheid om veel mogelijk te maken. Als vrijwilligers zichzelf eigenaar voelen van de natuur en dat - zoals in dit voorbeeld - ook nog eens letterlijk zijn, kunnen zij een goede bijdrage leveren aan het onderhoud. De betrokkenheid die de vrijwilliger als eigenaar heeft gaat hand in hand met de legitimiteit van het overheidshandelen. De gemeente verzorgt de basis (groot onderhoud), bewoners vullen de details in (dynamische) kwaliteit.

2.2 Rendement

Onder de noemer rendement verkennen we mogelijkheden om de meerwaarde verder te ontwikkelen. Met dit waarderingsmodel willen we niet de waarde van de vrijwilliger anno nu vaststellen. We willen die waarde verder brengen.

Statische en dynamische kwaliteit kunnen in de natuur in samenhang ontwikkeld worden. Beide vormen van kwaliteit zijn niet zoals in het voorbeeld de motoren tegengesteld aan elkaar. Overheden en vrijwilligers kunnen ze in samenhang ontwikkelen. De meerwaarde, ofwel het rendement voor de natuur, zit in het verder ontwikkelen van de balans tussen beide vormen van kwaliteit.

VRIJWILLIGE NATUURONTWIKKELING

De voorbeelden van Buur Maakt Natuur en de Idylles laten zien dat vrijwilligers een belangrijke toegevoegde waarde leveren in termen van dynamische kwaliteit. Ze ontwikkelen een stuk grond of land dat groen was, door tot een specifiek natuurgebied met een specifiek karakter. Bij het ontwikkelen van dit type natuur gelden twee belangrijke voorwaarden. In de eerste plaats moet de vrijwillige inzet duurzaam zijn. De meerwaarde is het grootst als vrijwilligers langere tijd een stuk grond beheren. Niet alleen omdat dan het onderhoud op orde blijft maar ook omdat ze dan meer kennis over het specifieke natuurgebied opdoen. Ten tweede moet de keuze voor de invulling van het gebied niet te specifiek zijn. De natuur moet zich wel in brede zin kunnen ontwikkelen.

Wat is er nodig om dit type natuurontwikkeling verder te ontwikkelen? De volgende elementen zijn essentieel bij succesvolle en duurzame ontwikkeling:

1. **Grond:** initiatieven hebben een stuk grond nodig dat voor langere periode beschikbaar is om te ontwikkelen
2. **Groen:** initiatieven hebben planten, bomen en bloemen nodig om het gebied in te richten
3. **Vrijwilligers:** initiatieven hebben voldoende vrijwilligers nodig om het gebied in te richten en te onderhouden.
4. **Eigenaarschap:** het moet duidelijk zijn hoe het eigenaarschap verdeeld is. En vooral op welke manier het eigenaarschap voor de vrijwilligers zo groot mogelijk is en voelt.

5. **Professionele ondersteuning:** tot slot is er professionele ondersteuning nodig. We onderscheiden drie soorten professionele ondersteuning:
  - Bijdrage aan specifieke onderhoudstaken zoals bijvoorbeeld groot onderhoud
  - Leveren van kennis/opleiding, zoals de Vlinderstichting mensen helpt hun Idylle in te richten.
  - Professionele organisatie voeren. Voor grotere initiatieven is professionele ondersteuning nodig om het initiatief te besturen en managen.

De voorbeelden van de Vlinderstichting en Buur Maakt Natuur laten mooi zien hoe krachtige initiatieven meerwaarde voor de natuur kunnen leveren, als aan al deze voorwaarden is voldaan. Toch is het niet altijd eenvoudig om initiatieven op die manier duurzaam op te zetten. Als niet alle elementen aanwezig zijn, blijven de initiatieven kwetsbaar en hebben moeite om voor de lange termijn voldoende vrijwilligers te vinden. Overheden en landschap- en natuurorganisaties leren gelukkig steeds beter wat er voor nodig om het wel te doen slagen.

VRIJWILLIGE KENNISONTWIKKELING

Kennisontwikkeling helpt overheden om aan te tonen in welke mate ze aan verschillende normen voor natuurontwikkeling voldoen. Maar de kennis die vrijwilligers bezitten, reikt verder dan dat. Ze leren veel méér over de specifieke natuur die ze onderzoeken dan alleen over de normen. Ze zien lokaal in detail wat werkt en wat niet werkt om bepaalde soorten in evenwicht te ontwikkelen. Ze delen kennis met elkaar en met professionele wetenschappelijke instellingen en doen veel aan natuureducatie om meer mensen mee te nemen. De volgende elementen zijn nodig om deze vrijwillige bijdrage verder te ontwikkelen:

1. **Professionele coördinatie.** De kennis moet zinvol samengebracht worden en zijn weg vinden binnen overheden die zich moeten verantwoorden en universiteiten die het kunnen gebruiken in hun onderzoek. Daar zit een belangrijke meerwaarde van dit type kennis.
2. **Instrumenten.** Veel vrijwilligers hebben hun eigen instrumenten om hun observaties en onderzoek te doen. Het komt ook voor dat specifieke instrumenten nodig zijn om het onderzoek verder te ontwikkelen. Daarbij gaat het vooral om meetapparatuur en software om data te verzamelen en analyseren.

3. De Vrijwilliger

Vrijwilligersinitiatieven en -organisaties creëren voor een belangrijk deel waarde voor de vrijwilligers die er werken. Initiatieven in het groen bieden vrijwilligers niet alleen de mogelijkheid om alleen of samen met anderen recreatief bezig te zijn, ze bieden ook de mogelijkheid om een zinvolle bijdrage aan de natuur te leveren. Door deze vrijwilligersorganisaties kunnen vrijwilligers zich voor een stukje eigenaar voelen van die natuur. En ze kunnen dat gevoel meegeven aan anderen. De natuur is van ons allemaal, en daar moeten we zorgvuldig mee omgaan. We beschouwen legitimiteit, betrokkenheid en rendement voor de (individuele) vrijwilliger.

3.1 Legitimiteit

Wat maakt het verschil? Welke waarde creëren de verschillende organisaties voor groene vrijwilligers? Er is in Nederland van alles op het gebied van natuurbeheer (ook professioneel) en van alles op het gebied van vrijwilligerswerk. Maar wat is er specifiek aan de waarde van groene vrijwilligersinitiatieven voor de vrijwilligers? Wat is voor vrijwilligers zélf de belangrijkste waarde die het ze oplevert? Hoe legitimeren ze hun eigen werk?

ZINGEVING & EIGEN IMPACT

De belangrijkste opbrengst van het groen vrijwilligers werk is het feit dat ze zelf bijdragen aan de natuur. Vrijwilligers in het groen hebben een sterke intrinsieke motivatie voor het werk dat ze verrichten. Ze willen actief het verschil maken in de natuur. Of het nu een bijdrage aan het stoppen van de achteruitgang in biodiversiteit is of en het herstel van natuurlandschappen; hun inzet is voor hen zingevend. De groene vrijwilliger maakt zélf het verschil. Ook voor zichzelf.

Een vrijwilliger vertelt wat Buur Maakt Natuur voor haar betekent:

“Het is mijn manier om, om te gaan met de somberheid die me overvalt als ik het gebied doorloop. Op mijn manier doe ik er iets aan. Een klein steentje dat ik bijdraag, maar beter dan sombere verhalen te vertellen. En te zitten mokken in een hoekje. Het motiveert enorm als ik weer patrijzen en valken terug zie keren.”

Het zelf bijdragen aan natuurbeheer en -ontwikkeling is een belangrijke motivatie voor de groene vrijwilligers zelf. Ze zien ontwikkelingen die de natuur bedreigen en willen daar zelf iets aandoen. Een waarde die evident blijkt uit diverse onderzoeken en de praktijk. Hier ligt de basis van de *re-claim nature* filosofie. Burgers willen letterlijk weer eigenaar worden van de natuur. De natuur en het beheer ervan is niet alleen een taak van overheden, stichtingen en bedrijven. Burgers voelen en tonen zich steeds meer mede-eigenaar van de natuur en de problemen die er spelen.

Om het eigenaarschap door te ontwikkelen is het belangrijk het resultaat voor de vrijwilligers zichtbaar te maken. Niet ieder werk heeft direct zichtbaar resultaat in termen van opbrengst voor biodiversiteit. In meer gestructureerde natuurorganisaties wordt hier al meer aandacht aan geschonken.

“Voor een soortendoelstelling is het resultaat van de inspanning van de vrijwilligers pas veel later zichtbaar. Als bijvoorbeeld dankzij het plaggen op de hei, een diersoort weer terugkomt, is het belangrijk dat terug te koppelen aan de vrijwilligers. Dat is het echte resultaat van hun inspanning.”

Medewerker van een natuurorganisatie

KENNIS & EDUCATIE

De groene vrijwilligers halen voldoening uit het opdoen van kennis tijdens het vrijwilligerswerk. Ze leren graag over landschap, biodiversiteit en natuur. En vinden het erg belangrijk deze kennis te delen. Het is een van de belangrijkste motieven om groen vrijwilligerswerk te doen. Vrijwilligers vinden dat het vrijwilligerswerk belang heeft voor hun eigen kennis (Mattijssen et al., 2012; Van Doormaal, S., van Sluisveld, A., 2013; Ganzevoort, W. en van den Born, R., 2017; Breman, B., van Vliet, A., Vullings W. 2017).

Landschapsorganisaties ondersteunen de vrijwilligers – vaak herstellende – met het bieden van toegang tot hun leerinfrastructuur. Van vrijwilligerscoördinatoren tot ecologen die hun kennis delen, van het bieden van cursussen tot gezamenlijk gebruik van gereedschap. Uit de diverse onderzoeken blijkt ook dat naast ondersteuning in materiele zin (gebruik van gereedschap), groene vrijwilligers graag ondersteund worden in de vorm van cursussen of begeleiding.

Vrijwilligers bij burgerinitiatieven hechten ook veel waarde aan educatie en bewustwording. Het rapport ‘de betekenis van groene burgerinitiatieven’ laat zien dat een omvangrijke minderheid van de initiatieven zich richt op bewustwording, educatie en natuurbeleving.

“Veel effecten op bewustwording hangen samen met kennisoverdracht of met het opdoen van kennis en vaardigheden over natuur, landschap, milieu en groene ruimte. Initiatieven van groene zelf-governance kunnen daarmee bijdragen aan natuur- en milieueducatie in brede zin.” (Mattijssen, T.J.M. et al., 2015).

Het delen van de kennis is erg belangrijk voor de vrijwilligers zelf. Ze hechten een grote toekomstwaarde aan de natuur. Door kennisdeling dragen ze bij aan bewustwording hiervan bij zoveel mogelijk mensen.

“We zien tekenen van verzakelijking of vernauwing van het onderwijs; er is weinig ruimte voor bijvoorbeeld natuureducatie in de natuur. Er is heel veel initiatief voor, bijvoorbeeld schepnetjesdag; dat gaat zo moeilijk, terwijl het zo’n mooie beleving kan zijn. Jammer dat dat geen doorgaande lijn is. Ook al is het maar één klas.”

Medewerker van een natuurorganisatie

SOCIALE WAARDE

Werken in het groen gebeurt vaak samen met anderen. Dat heeft voor de vrijwilligers een directe sociale waarde. Het gaat dan om de sociale contacten die men opdoet.

“Ik word 74, voor mij is het ook belangrijk dat ik op deze manier met andere mensen in aanraking komen en vooral met jongere mensen. Dat vind ik heel waardevol.”

Vrijwilliger bij een bewonersinitiatief

Zo kan groen vrijwilligerswerk werken als gezond middel tegen vereenzaming van ouderen en zorgt het na de pensioenleeftijd voor structuur in de agenda (Meijs, L. Et al. 2017). Burgerinitiatieven bijvoorbeeld, dragen op diverse wijzen bij aan het ontstaan van sociale contacten en verbanden. Bijvoorbeeld via de integratie van culturele groepen en het bevorderen van de maatschappelijke deelname van zorgbehoevende groepen of personen (Mattijssen, T.J.M. et al., 2015).

3.2 Betrokkenheid

Er zijn diverse studies gedaan naar de omvang en aard van groen vrijwilligerswerk. De gegevens zijn versnipperd, maar duidelijk is dat er meer dan 100.000 mensen zich in meer of mindere mate inzetten voor de natuur. Hoe geven de vrijwilligers hun betrokkenheid vorm? Waaruit blijkt eigenaarschap? Waar voelen zij zich eigenaar van en waar voelen ze zich verantwoordelijk voor? Welk deel van de natuur claimen ze naar eigen zeggen succesvol terug? En welke impact heeft dat op hun betrokkenheid?

Groene vrijwilligers zetten zich op verschillende manieren in voor de natuur. Van een jonge pop-up vrijwilliger tot een loyale 70+ er die al jaren de buurttuin onderhoudt. Georganiseerd in zelfstandige groepen, of vrijwilligers die vooral werk uitvoeren dat in een beheerplan is opgeschreven. Vrijwilligers ‘in dienst’ van een organisatie of eenmalig actief op de natuurwerkdag in de buurt. Zoveel vrijwilligers, zoveel betrokkenheid. We beschouwen hieronder een aantal vormen van betrokkenheid.

GEMIXT EIGENAARSCHAP

Groene burgerinitiatieven kennen dikwijls een mix van eigenaarschap. Vaak is er een relatie met de overheid als financier, als regelgever en (vaak) als eigenaar van de grond. Maar daar zijn tal van variaties op: financiën komen ook vaak vanuit de samenleving (goede doelen) en donateurs, de grond is soms van particulieren, of fondsen, of wordt in een mix van overheid en bewoners beheerd (Doetinchem).

Ook uit onderzoek blijkt het gevoel van eigenaarschap. *“Bovendien, wanneer lokale gebruikers er meer hun stempel op mogen drukken, ontstaan groenvoorzieningen die bijdragen aan de identiteit van de buurt. Het wordt hun eigen groen.”* (Elands en Turnhout, 2009).

De wat traditioneel of meer georganiseerde groene vrijwilligers lijken vooral bij te dragen aan het grotere geheel van natuurbescherming, waar vrijwilligers in burgerinitiatieven zich sterk eigenaar voelen van het initiatief. Zij hebben immers vaak direct zichtbare impact om de (leef)omgeving.

“De initiators van groene burgerinitiatieven voelen zich vaak sterk eigenaar, zien kansen en hebben vaak de kennis en kunde om het initiatief verder te brengen.” (Elands en Turnhout, 2009).

NIEUW SOORT VRIJWILLIGER

Vrijwilligers bij het IVN werken relatief zelfstandig, met een relatief minder gestructureerd vrijwilligersbeleid. Zij constateren dat met de nieuwe relaties tussen burger en overheid ook een nieuw soort vrijwilliger ontstaat. De pop-up of Flashmob vrijwilliger: mensen die zich niet langdurig willen binden. Maar zich wel in willen zetten. *“Uiteindelijk hopen we dat zo iemand zich wel langdurig wil committeren natuurlijk.”* De Natuurwerkdag is een voorbeeld waar mensen eenmalig aan de slag kunnen gaan in de natuur.

Ook uit onderzoek van Motivaction (2018) blijkt dat de nieuwe groene vrijwilligers niet te veel van hun tijd willen besteden aan het vrijwilligerswerk: vier op de tien willen af en toe iets doen, en nog eens twee op de tien met regelmaat. En het liefst dichtbij huis. Groene burgerinitiatieven zijn een in populariteit stijgende manier van vrijwilligerswerk. De animo voor de meer traditionele vorm van vrijwilligerswerk is nog steeds aanwezig.

BETROKKENHEID DIE BETROKKENHEID CREËERT

De groene vrijwilliger draagt zelf bij aan de maatschappelijke betrokkenheid en het draagvlak ten aanzien van de natuur in Nederland. Dit lijkt in alle vormen van het groene vrijwilligerswerk tot uiting te komen. Het meest evident zijn de gidsen en andere ‘vertellers’ die bezig zijn met bewustwording en educatie van hun toehoorders. Maar ook in monitoringswerkzaamheden is hogere betrokkenheid bij de natuur een uitkomst van hun werk:

“Ten slotte wordt ook de maatschappelijke meerwaarde veel benoemd. Bij veel vrijwilligers is sprake van een grote intrinsieke motivatie en zij ontleen veel plezier en voldoening uit het doen van citizen science. Daarbij doen ze tegelijkertijd ook nog eens veel kennis op over de natuur die ze ook weer delen met hun omgeving. Dit blijkt onder andere ook uit recent onderzoek naar de motieven van natuurwaarnemers in Nederland (Radboud Universiteit, 2016) en Groot-Brittannië (UKEOF, 2016). Daarmee is citizen science niet alleen een middel om kennis te genereren voor beleid en wetenschap, maar is het ook van groot belang voor de maatschappelijke betrokkenheid en draagvlak ten aanzien van natuur in Nederland” (Bremen et al. 2017, p.13).”

Vrijwilligers in burgerinitiatieven vinden het creëren van bewustwording en draagvlak voor de natuur een belangrijke motivatie om mee te doen, net als duurzaamheid en leefbaarheid van de omgeving. Alleen al het doen van vrijwilligerswerk zorgt voor meer betrokkenheid bij de natuur. In zekere zin kan zelfs worden beargumenteerd dat het in contact brengen van mensen met de groene omgeving al een effect heeft op het gebied van bewustwording.

BURGER VAN SENSOR TOT WETENSCHAPPER

De Nederlandse overheid rapporteert aan de EU over planten en diersoorten. De rapportage is voor 95% gebaseerd op data van vrijwillige waarnemers. Onder ‘citizens scientists’ worden drie niveaus van participatie onderscheiden (English et al., 2018): burgers als sensoren

(crowdsourcing), burgers als interpreteerders participeren in probleemdefinitie en data inwinning (participatory science) en collaboratieve wetenschap (extreme citizen science). Deze ladder laat duidelijk een piramide van betrokkenheid van de tellende vrijwilliger zien. Naar 'boven' neemt het aantal vrijwilligers op een niveau af, maar intensiteit van betrokkenheid neemt toe.

3.3 Rendement

In dit hoofdstuk hebben we de waarde voor de vrijwilliger zelf verkend. Die waarde zal de vrijwilliger in eerste instantie zelf willen en blijven door ontwikkelen. Tegelijkertijd kunnen overheden helpen die waarde te versterken door juist daarop te investeren. Onder legitimiteit hebben we verkend welke waarde voor vrijwilligers zelf het verschil maakt. Vervolgens hebben we onder betrokkenheid verschillende vormen van eigenaarschap en participatie omschreven.

In de eerste plaats waarderen vrijwilligers het feit dat ze een bijdrage aan de natuur kunnen leveren, dat ze kennis kunnen opdoen en delen. En dat ze dit samen met andere mensen kunnen doen. Dat 100.000 vrijwilligers voor zichzelf deze waarde kunnen realiseren wordt mogelijk gemaakt door de relatief hoge organisatiegraad. In Nederland zijn veel verschillende organisaties waar vrijwilligers zich kunnen inzetten, impact maken, kennis opdoen en dit samen met andere mensen doen.

Naast de organisatiegraad zien we in de tweede plaats een belangrijk element dat de betrokkenheid van deze vrijwilligers vergroot, namelijk eigenaarschap. Het eigenaarschap krijgt op steeds meer verschillende manieren vorm. Niet alleen grote landelijk initiatieven kopen grond om te beheren, maar ook lokaal worden bewoners letterlijk eigenaar van grond om natuur te ontwikkelen, zoals in Doetinchem. Groepen bewoners stappen ook steeds vaker naar de gemeente om een park opnieuw in te richten, of het groen in de straat te mogen onderhouden. Er ontstaan verschillende vormen van gemixt eigenaarschap van de natuur. Daarnaast groeit de inzet van *citizen science*. Burgers willen de kennis over hun stukje natuur niet bij zich houden, ze willen die delen. En vrij toegankelijk maken. En tot slot zien we aan de andere kant van het spectrum vrijwilligers opkomen die juist weinig eigenaarschap willen. Die af en toe wat willen bijdragen. Zonder verantwoordelijkheden, maar wel in de eigen omgeving. Er ontstaat een rijke weldaad aan verschillende manieren van betrokkenheid bij de natuur.

EEN HOGE ORGANISATIEGRAAD EN VEEL VERSCHILLENDE INITIATIEVEN

In termen van rendement is het de vraag hoe de veelheid aan organisaties en verschillende soorten eigenaarschap optimaal verder te ontwikkelen is. Veel verschillende kleine initiatieven ondersteunen lijkt soms niet effectief vanuit overhead overwegingen. Toch zijn het de kleinere initiatieven die vaak nieuwe manieren van eigenaarschap ontwikkelen.

Om voor zoveel mogelijk vrijwilligers waarde te leveren en te blijven ontwikkelen is een divers aanbod nodig van organisaties, vormen van eigenaarschap en mogelijkheden om een zinvolle bijdrage te leveren.

4. De samenleving

De 100.000 vrijwilligers staan niet op zichzelf. Zij bewegen zich in een samenleving en leveren daar met hun activiteiten een bijdrage aan. Dankzij hun inspanningen in het groen kunnen hun medeburgers genieten en er zorgeloos recreëren. De vrijwilligers dragen een groot deel van de zorg voor een mooi onderhouden, goed getelde en vertelde natuur, die daarvoor nodig is. Daarbij leveren veel initiatieven een belangrijke (maar lang niet altijd bewuste) bijdrage aan de integratie en re-integratie van kwetsbare groepen in Nederland. Verschillende initiatieven zijn een laagdrempelige manier om weer 'onder de mensen te komen'. En mensen te ontmoeten die je in het dagelijks leven anders niet zo snel tegen zou komen. Welke waarde kunnen we daaraan toekennen?

4.1 Legitimititeit

Initiatieven geven invulling aan overheidsdoelstellingen (zie hoofdstuk 2 over 'De Natuur'). Daarbij geven ze ook invulling aan andere doelstellingen dan alleen de doelstellingen die gaan over de kwaliteit van de natuur. Initiatieven dragen bijvoorbeeld bij aan het vormgeven van een structuur waarbinnen kwetsbare, eenzame of re-integrerende burgers een eerste stap kunnen zetten om (weer) mee te doen in de samenleving. Zij onderhouden een netwerk aan vrijwilligers, dat een toegankelijke en welkome plek is om 'onder de mensen' te komen.

INTEGRATIE

Elands en Turnhout (2009) beschrijven deze bijdrage in hun studie. Zij noemen het voorbeeld van de Buurtmoestuin in Overvecht (Utrecht). De vluchtelingen woonden in een opvangcentrum in de wijk en kwamen via de moestuin in contact met andere buurtbewoners. Hoewel het integreren van nieuwe buurtbewoners geen officiële taak of officieel doel was van de buurtmoestuin, hebben zij hier wel aan bijgedragen. Dat geldt ook voor de Torentuin in Zaltbommel. Daar zijn verschillende etnische groepen met diverse culturele achtergronden met elkaar in contact gekomen doordat zij samen in de tuin werkten (Elands en Turnhout 2009, p.74).

RE-INTEGRATIE

Organisaties bieden ook officiële re-integratie trajecten aan. Zoals Landschap Noord-Holland. Van leer-werktraject, tot extra begeleiding, voortrajecten tot betaald werk en werk met behoud van uitkering. Dit gebeurt in zogenaamde 'Groenploegteams'.

Ook het IVN zet soms aparte re-integratieprojecten op. Dat doen zij bijvoorbeeld samen met zorginstellingen. De vrijwilligers, met nodige kennis en bagage, zijn er om de mensen te begeleiden. Zij zien daar dat het voor deelnemers, arbeidsongeschikten bijvoorbeeld, heel zinvol is om in een groep opgenomen te worden. En dat zij een zinvolle dagbesteding hebben. De vrijwilligers die betrokken zijn bij andere re-integratie trajecten, zijn er vooral omdat zij kennis hebben van het 'groene werk'. Anders dan de re-integratie professional, weten de vrijwilligers van IVN, heel praktisch, hoe ze een boom om moeten hakken.

ERBIJ HOREN

Maar ook in projecten die niet specifiek gericht zijn op (re-)integratie, vinden mensen een welkome plek. En krijgen ze het gevoel ergens bij te horen:

“Bij de Junior Rangers hebben we er af en toe een jongere bij met bijvoorbeeld autisme. Ook die kan meedoen. Dan zie je dus hoe goed dat iemand doet. Om met leeftijdsgenoten buiten te zijn. En ergens onderdeel van te zijn. Ook de andere leden van de groep leren. Je ziet hoe goed dat is.”

Medewerker natuurorganisatie & vrijwilliger

Het weer laten meedoen van kwetsbare mensen met een afstand tot de samenleving, is geen officiële taak van groene organisaties. Toch dragen zij daar, met hun toegankelijke vrijwilligersstructuur, aan bij. Veel initiatieven doen dat onbewust. Voor hen, en de betrokken vrijwilligers, is het een mooie bijvangst.

4.2 Betrokkenheid

SOCIALE SAMENHANG

Met de groep vrijwilligers zet je je in om het stukje natuur weer op te knappen. Het is de vrijwilligers hun eigen stukje werk. Als het project slaagt, kan straks de rest van de buurt meegenieten van dit nieuwe of opgeknapt stukje groen. Elands en Turnhout (2009) halen in hun studie naar self-governance van groene initiatieven aan hoe deze de sociale samenhang in een buurt versterken. Daarbij gaat het om vriendschappen tussen initiatiefnemers, maar nog veel meer over een gedeeld eigenaarschap en gedeelde verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld in de Kersentuin in Utrecht. Omdat niet professionals, maar buurtbewoners zich over het groen buigen, past het groen beter in de buurt. Het wordt hun eigen groen. Burgers nemen daar samen verantwoordelijkheid voor. Bovendien draagt de onderlinge interactie bij aan de sociale cohesie binnen een buurt (Elands en Turnhout 2009, p. 40). Met elkaar ben je eigenaar van het stukje natuur.

LOKALE LEEFBAARHEID

De gedachte van Buur maakt Natuur is om via crowdfunding geld op te halen. Met dat geld kopen ze grond van de gemeente aan. Zodat dit ingericht kan worden als nieuwe natuur. Op deze manier kunnen buurtbewoners direct bijdragen aan nieuwe natuur in de buurt van hun woning. Zo kunnen zij de leefbaarheid van hun woonomgeving beïnvloeden. Een enkele buurtbewoner en veel lokale enthousiastelingen werden donateur en kochten een aantal vierkante meters tussen Doetinchem en Wehl. De giften worden gepubliceerd op hun website. Daarop staat een lijst met de vierkante meters grond dat daarvoor aangekocht en ingericht kan worden. Op dit moment (oktober 2018) is er 8.508 m² (à 6 euro per m²) opgehaald.

Alle donateurs zijn mede-eigenaar. Zij worden ‘buren’ genoemd. Op deze manier zijn zij betrokken bij het groen in hun buurt. En dragen zij op de lange termijn bij aan een schonere lucht, een schonere bodem en meer natuur voor hun kleinkinderen.

WIJKOVERSTIJGEND SAMENWERKEN

Tot 2016 legden de Vlinderstichting samen met de Nederlandse Bijenhouders Vereniging op allerlei plekken in het land, bloemrijke plekken (idylles) aan. Met steun van de Nationale Postcode Loterij, werkten zij aan een kleurrijker Nederland. Voor vlinders en bijen om beter te kunnen overleven, en voor mensen om van te genieten.

De mensen die bij het project betrokken werden, waren er niet alleen maar om van de idylle te genieten. Eerst moest er een hoop werk worden verzet. Voor zowel de Vlinderstichting als de NBV was het belangrijk dat de idylles werden aangelegd door betrokken buurtbewoners. Door mensen die zich verantwoordelijk voelden voor hun idylle. Zodat ze hem niet alleen aan zouden leggen, maar ook in de toekomst zouden onderhouden. De Vlinderstichting en de NBV zijn op alle locaties komen kijken om te onderzoeken of de betrokken vrijwilligers inderdaad betrokken genoeg waren om de idylle aan te leggen en in de toekomst te kunnen onderhouden. De vrijwilligers maakten vervolgens een plan met de wijk en voerden deze uit. Niet vlinders, libellen en bijen, maar mensen stonden centraal in dit project.

“Ik vind het bijzonder om dit project te mogen uitvoeren met zo'n brede groep organisaties. Dit versterkt de band onderling en met ons als gemeente. Hopelijk is deze idylle een eyeopener voor het college en de gemeenteraad en gaan ze besluiten om meer van dit soort stukken gazon om te gaan vormen naar idylles”

medewerker & vrijwilliger bij natuurorganisatie

Niet alleen groepen mensen, maar ook hele scholen stonden centraal in dit project. Zo heeft een MBO zich ingezet om met alle opleidingen samen een idylle aan te leggen en te onderhouden.

Avance Impact heeft een onderzoek gedaan naar het effect van het project:

- 25% van de mensen die betrokken was bij het project gaf aan een nieuwe idylle aan te hebben gelegd, of een vergelijkbaar project te zijn gestart.
- 53% van hen is van plan om in de toekomst bij te dragen aan een nieuwe idylle.
- 100% van hen is van plan om betrokken te blijven bij de huidige idylle.

4.3 Rendement

Naast de waarde voor de natuur en de waarde voor vrijwilligers zelf leveren groene vrijwilligers initiatieven ook waarde voor de samenleving. Dat doen ze op verschillende manieren. Omdat de waardering van het werk in dit kader uitgaat van ontwikkeling, nemen we niet iedere meerwaarde voor de samenleving mee. We zijn op zoek naar die meerwaarde die verder te ontwikkelen is. Daarmee kiezen we ervoor om geen indirecte bijdragen te benoemen. Dus we nemen niet mee dat mensen in een beter onderhouden natuur en groene wijken gezonder leven. Dat is een belangrijke waarde. Maar dat is een indirect effect van de meerwaarde die we hierboven al voor de natuur hebben uitgewerkt. In dit hoofdstuk zijn we

alleen op zoek gegaan naar directe waarde voor de samenleving. En die directe meerwaarde is tweeledig.

In de eerste instantie leveren de initiatieven met hun plaats voor 100.000 vrijwilligers ook plek voor mensen die om verschillende redenen moeite hebben om structureel of tijdelijk mee te doen met de samenleving. Dit kan gaan om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, handicap, tijdelijke gezondheidsproblemen, etc. Initiatieven helpen deze mensen weer op weg door tijdelijk ritme op te doen of door meer structureel hun bijdrage te kunnen leveren. Hiermee leveren groene vrijwilligers een bijdrage aan de overheidsdoelen van de verzorgingsstaat. Hoe groot deze groep is, is binnen het kader van dit onderzoek niet vastgesteld. Wij denken wel dat deze waarde in de toekomst verder ontwikkeld kan worden door gemeente en initiatieven nauwer samen te laten werken.

Daarnaast leveren de vrijwilligers door hun betrokkenheid een meerwaarde voor hun directe omgeving. Ze maken de buurt mooier, het park leuker, de groenstrook diverser en bos spannender. Daarmee leveren groene vrijwilligers meer informeel een bijdrage aan de doelen van de lokale gemeenschap. Aan de mensen die van de natuur genieten.

Bovendien is het groen vrijwilligerswerk effectief om medeburgers betrokken te krijgen en meer eigenaarschap van de lokale natuur te creëren. Meedoen met wat je buurtgenoten doen is laagdrempeliger, en waarschijnlijk effectiever, dan reageren op een oproep van Postbus 51.

5. Democratie

Democratie is de minst slechte manier die we kennen om waardenconflicten tussen burgers geweldloos te beslechten, om op Churchills beroemde quote te variëren. Vaak denken we bij democratie aan de Tweede Kamer, verkiezingen, het kabinet, de gemeenteraad, de grondwet wellicht. In democratietheorie wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen de democratische overheid en de democratische samenleving. Onder de democratische overheid verstaan we dan het geheel aan geformaliseerde besluitvormingsmechanismen dat de overheid rijk is. Onder maatschappelijke democratie verstaan we de manier waarop burgers onderling met elkaar omgaan. Stellen ze hun eigen belang voorop, of slagen ze er gezamenlijk in om de publieke zaak, ondanks hun verschillende belangen vorm te kunnen geven?

Groene vrijwilligers leveren ook een bijdrage aan de democratie. Als natuur ergens last van heeft is het ons onvermogen om democratische keuzes te maken om haar te behouden en beschermen. En in hoofdstuk 2 zagen we al dat waar we wel keuzes maken, dit voor de kwaliteit van de natuur niet zelden tot een wat grijs compromis leidt. Denk aan de makkelijk te onderhouden gemeente struiken waar iedere Nederlandsch stad vol mee staat. Vrijwillige initiatieven zijn op lokaal en kleine schaal in staat de natuur mooier, leuker divers en dynamischer te maken doordat ze keuzes maken. Ze zorgen dat op buurt-, wijk- of bosniveau besluitvorming plaats kan vinden. Op grotere schaal hebben ze de massa om meer draagvlak voor een gezonde natuur te mobiliseren. Ze verzamelen kennis om besluitvorming op te baseren. En ze informeren hun medeburgers over het belang van onze natuur en hun passie. Ze tonen, kortom eigenaarschap. Een belangrijke democratische waarde.

5.1 Legitimiteit

Hoe organiseren initiatieven besluitvorming? Op welke manier voegen zij waarde toe aan de legitimiteit van besluitvormingsprocessen? En hoe legitiem zijn de keuzes die relatief kleine groepen vrijwilligers maken over de ontwikkeling van het groen?

BESLUITVORMING VAN OVERHEDEN OVERNEMEN

Initiatieven hebben de mogelijkheid om eenvoudig de buurt of straat te consulteren over de inrichting van hun groen. Ieder initiatief hanteert daarvoor zijn eigen regels. Regels die voor de situatie of verandering voldoen. Zo hanteert de Vlinderstichting het criterium van meervoudig draagvlak om een Idylle in te richten. Hoe groot dat draagvlak precies moet zijn verschilt per situatie en is dus op voorhand niet in regels uit te drukken. Heel eenvoudig komt dat er op neer dat ze er niet aan beginnen als een man en zijn vrouw graag een Idylle willen beginnen op een stuk grond aan de rand van hun wijk. Daar is meer draagvlak voor nodig. Hoeveel meer hangt van de situatie af. Het is mogelijk dat een minderheid in de wijk de Idylle initieert. Maar de Vlinderstichting stelt dat er altijd overleg met de buurt moet zijn. Op die manier leren burgers lokaal besluiten te nemen. Over hun eigen wijk, over hun eigen groen. Dat heeft niet alleen een democratische meerwaarde, maar helpt ook om meer specifieke keuzes te maken. Bij dergelijke initiatieven gaat het namelijk altijd om een relatief eenvoudig ingericht stuk groen, een grasveld en braakliggend terrein specifiek te ontwikkelen. Hoe

dichter bij de buurt of straat die beslissing wordt genomen hoe specifiek het besluit kan zijn. Lokaal kunnen buurtbewoners over meer details zelf meebeslissen.

Dit heeft als bijkomend voordeel dat in veel van deze initiatieven de bewoners ook zelf deze besluitvorming organiseren. Daardoor hoeft de lokale overheid zelf niet in gesprek met bewoners om te peilen wat hun wensen zijn.

LOBBY RICHTING OVERHEDEN

Vrijwilligers vormen met al hun passie en kennis ook een belangrijke lobby richting overheden. Ze willen de natuur beschermen behouden en mooier maken en brengen dat belang over het voetstuk. Dat is belangrijk in onze democratie. Want de democratie gaat niet alleen over stemmen, verkiezingen en representatie. De democratie gaat ook over belangen. De primaire taak van onze volksvertegenwoordigers is om belangen tegen elkaar af te wegen. Kennis en inzicht over die belangen helpt om dat goed te kunnen doen.

Veel initiatiefnemers die wij in dit onderzoek spraken worstelen wel met deze rol. Ze hebben niet altijd het idee dat overheden voldoende met hun inzichten doen. Het gevoel dat bedrijven effectiever lijken in hun lobby speelt daarbij een belangrijke rol. Hoe groot of klein dit effect uiteindelijk is, is niet te zeggen. Het is wel belangrijk dat de vrijwilligers hun belang naar voren blijven brengen.

Naast de lobby en het overnemen van besluitvorming leveren vrijwilligers ook kennis om besluitvorming te ondersteunen. Dit is belangrijk omdat vrijwilligers zowel kennis over het beschermen als over het ontwikkelen van de natuur hebben.

TEGENSTELLING

Een tegengeluid is ook denkbaar; de diversiteit aan natuurbeelden onder burgers levert een ander soort eigenaarschap op. Waar bijvoorbeeld tellers en herstellende zich uitermate bewust zijn van de ecologische kwetsbaarheid en biodiversiteit en klimaat lijkt dat bij sommige burgerinitiatieven – met name in wijken en steden – van minder belang. Eigenaarschap lijkt zich vooral te richten op het groen in en om de buurt, waar leefbaarheid, meedoen en sociale cohesie even belangrijk zijn.

Vrijwilligers in burgerinitiatieven voelen zich eigenaar van die initiatieven. Dat wil niet altijd zeggen dat de initiatieven ook bijdragen aan de doelstellingen binnen het natuur en biodiversiteitsbeleid. Er zijn zelfs geluiden dat ze elkaar tegen kunnen werken. Wat betekent dat?

Educatie van zelforganiserende burgers is van groot belang om de relatie tussen het eigen belang en algemene belang van natuurbehoud en biodiversiteit zichtbaar te maken. Het is belangrijk dat er laagdrempelige educatieve activiteiten worden ontwikkeld, die in taal en 'framing' aansluiten bij met name de beleving van stadsbewoners.

In dit laatste kunnen natuurorganisaties een belangrijke rol spelen. De ervaring en deskundigheid van natuurorganisaties op het gebied van inrichting en beheer komen burgerinitiatieven goed van

pas. En omgekeerd kunnen natuurorganisaties leren van de creativiteit, veerkracht en energie van burgerinitiatieven (Van Slobbe 2013).

5.2 Betrokkenheid

Bij alle initiatieven die we bezochten hebben mensen een dubbele drive. Ze zijn vol enthousiasme over de bijdrage die hun eigen initiatief concreet maakt om een stukje natuur mooier en beter te ontwikkelen. Bovendien doen ze het allemaal ook met een passie voor het grotere verhaal van een beter milieu en natuurontwikkeling. Omgekeerd zijn ze ook in zekere zin teleurgesteld over de manier waarop we in de samenleving met de natuur omspringen. Die dubbele drive kenmerkt veel vrijwilligersinitiatieven. Mensen hebben een passie om moois te maken en een drive om iets wat niet goed gaat in de maatschappij te keren.

SPANNING

In democratische zin ontstaat daar een spanning. Want het is wel hun passie en hun eigen beeld over wat er niet goed gaat in de maatschappij. Zijn initiatiefnemers niet te enthousiast? Zijn ze niet te boos? Richten ze zich niet te veel op hun deelbelang? Zijn ze niet te activistisch? Kunnen ze nog wel samen met andere belangen tot een besluit komen? Toch is deze spanning voor het grootste deel theoretisch.

Met name initiatieven die zelf ook iets vormgeven of inrichten krijgen van hun medeburgers sneller het mandaat om ook keuzes te maken. Vrijwilligers die zonder bijdrage vooral mee willen beslissen hebben het moeilijker om gehoord te worden. Maar door zelf echt 'eigenaar' van die omgeving te worden krijg je de legitimiteit om haar te veranderen.

Waar in theorie een spanning ontstaat tussen legitimiteit en betrokkenheid, zien we in de praktijk dat die twee elkaar versterken. Door zelf een park of stuk natuur te ontwikkelen dwingen de vrijwilligers zichzelf om met andere belanghebbenden te overleggen. Om een Idylle in te richten vraagt de Vlinderstichting om met buurtbewoners in gesprek te gaan. Daarbij gaat het niet over ideologische discussie over de natuur, maar over de praktische zaken rond de inrichting. Wie gaat wat doen, en zijn de mensen in de buurt het erover eens om het stuk land met meer bloemen in te richten. Bij Buur Maakt Natuur moeten de deelnemers/grondeigenaren met elkaar uitmaken hoe zij hun gezamenlijke stuk grond willen inrichten. Daarnaast moeten ze voor praktische vraagstukken nog altijd met de gemeente overleggen om te kijken wie welk deel van het onderhoud doet. Door zowel praktische vraagstukken (hoe onderhouden we dit stuk natuur?) met wensen (hoe bevorderen we diversiteit in de natuur) te verbinden, ontstaat er steeds meer kennis over het onderwerp. En door meer over de ontwikkeling van het gebied te weten, ontstaan meer opties om het verder mooier en beter te ontwikkelen. In het hoofdstuk 2, waarde voor de Natuur, beschreven we al de statische en dynamische kwaliteit. Initiatieven die zelf die dynamische kwaliteit ontwikkelen leren steeds meer nieuwe mogelijkheden en keuzes kennen. Waardoor er ook telkens weer nieuwe keuzes gemaakt moeten en kunnen worden. Op die manier versterken betrokkenheid en legitimiteit elkaar.

5.3 Rendement

Wat is er nodig om de democratische waarde van Groene Vrijwilligers verder te versterken?

De meerwaarde op democratisch vlak bestaat uit de volgende elementen:

1. Vrijwilligersinitiatieven vullen besluitvormingsprocedures aan;
2. Vrijwilligers dragen bij aan een goede vertegenwoordiging van hun belangen door te lobbyen;
3. Vrijwilligers ontwikkelen kennis die overheden gebruiken bij besluitvorming;
4. Lokaal versterken betrokkenheid en legitimiteit elkaar in breed gedragen projecten met een specifiek karakter.

Wij zien verschillende elementen die deze meerwaarde helpen versterken.

1. In de eerste plaats de letterlijke ruimte om als initiatief een specifieke keuze te maken. Dit mag de keuze voor veel recreatie in een park zijn, of bloemhout in plaats van essen. Vlinders in plaats van padden. Het is belangrijk dat de vrijwilligers zelf de ruimte hebben om hun voorkeur te bepalen, en zelf te kijken hoe ze dat met andere belanghebbenden bespreken en besluiten.
2. Maak democratische besluitvorming niet te zwaar en formeel. Als het gaat om een mogelijkheid het groen in de omgeving te verbeteren en er zijn geen grote tegenstrijdige belangen, helpt het om zoals de Vlinderstichting doet daar eenvoudig mee om te gaan.

Slotbetoog: waarderen, ontwikkelen en sturen

Het groene vrijwilligerswerk in Nederland is rijk en divers. In een veelheid aan verschillende typen initiatieven zetten meer dan 100.000 vrijwilligers zich in voor behoud, bescherming, ontwikkeling en beleving van de natuur. De initiatieven zijn zowel landelijk, regionaal als lokaal georganiseerd. Ze richten zich op een reeks van verschillende doelen en activiteiten. Het kan gaan om natuurontwikkeling in de breedste zin van het woord, tot het beschermen van 1 specifieke soort in een specifiek gebied. Sommige initiatieven vertellen over de natuur en delen kennis, andere initiatieven tellen de natuur en ontwikkelen kennis en er zijn initiatieven die de natuur actief onderhouden, herstellen en ontwikkelen. Veel initiatieven doen het alle drie. Om deze veelzijdigheid te kunnen waarderen hebben we een meervoudig waarderingskader gemaakt. Met dit kader willen we niet zozeer de waarde van alle honderdduizend vrijwilligers vaststellen. Het kader dient om de waardevolle elementen in ieder initiatief te herkennen en verder te ontwikkelen. Want het groene vrijwilligerswerk staat niet stil in is in ontwikkeling. Het waarderingskader moet bijdragen om die ontwikkeling verder vorm te geven.

In dit hoofdstuk vatten de belangrijkste waarden van groene vrijwilligers initiatieven in Nederland samen. Daarnaast staan we stil bij de ontwikkelvraag. Hoe kunnen overheidsorganisaties, bedrijven en initiatieven sturen op versterking van de meerwaarde die de groene vrijwilligers nu al leveren?

GOVERNANCE VRAAG

De sturingsvraag hebben we verkend tijdens een expertmeeting op 27 maart 2018. Experts waren vertegenwoordigers van landschaps- en natuurorganisaties, Rijkswaterstaat, provincies, en het ministerie van LNV. Tijdens de expertmeeting zijn we aan de hand van de vier waarden (natuur, vrijwilliger, samenleving en democratie) in kaart gaan brengen op welke manier op de doorontwikkeling van die waarden gestuurd kan worden. De input van die dag hebben we hieronder samengevat. Daarmee willen we naast het waarderingskader handelingsperspectief bieden om de meerwaarde van het groene vrijwilligerswerk verder te ontwikkelen.

1 // DE NATUUR

De meerwaarde van groene vrijwilligers voor de natuur drukken we uit in de balans tussen statische en dynamische kwaliteit. Statische kwaliteit staat voor een zeker basisniveau van natuur kwaliteit dat op grote schaal met relatief eenvoudig onderhoud tot stand komt. Dit is de kwaliteit die overheden samen met professionals en vrijwilligers op veel plekken in Nederland tot stand brengen. En het is de kwaliteit die overheden met wetten, regels, protocollen en procedures in stand helpen houden. Veel vrijwilligers die kennis verzamelen over de natuur

dragen bij aan kennis over de manier Nederland er voor staat op het gebied van vastgestelde normen. In aanvulling op deze kwaliteit voegen vrijwilligers vaak nog dynamische kwaliteit toe. Dit doen ze door relatief kleinere gebieden op meer specifieke of bijzondere wijzen aan te leggen en te onderhouden.

Waar kunnen verschillende organisaties mee sturen om beide typen kwaliteit in de natuur te ontwikkelen?

Rijk	Kennisontwikkeling over natuur faciliteren met professionele ondersteuning en instrumenten.
Gemeenten en provincies	Grond beschikbaar stellen, aanleg van groen financieren, professionele ondersteuning mogelijk maken. Diversiteit in aanpak legitimeren.
Initiatief	Vrijwilligers opleiden, ondersteunen en meerwaarde bieden.
Vrijwilliger	Naar eigen kennis inzicht en betrokkenheid de kwaliteit aan de natuur toevoegen.

2 // DE VRIJWILLIGER

Vrijwilligers hebben veel uiteenlopende redenen waarom ze het belangrijk vinden om zich in te zetten. Binnen de veelheid aan verschillende initiatieven kunnen ze allemaal hun eigen doelen en wensen verwezenlijken. Dit zijn hun eigen doelen, die waarde toevoegen aan hun leven. Voor de ontwikkeling van de meerwaarde is het belangrijk ook hun persoonlijke waarden voor hun werk mee te nemen. Dat is namelijk het eerste aangrijpingspunt om op te kunnen sturen en door te ontwikkelen. De drie waarden die vrijwilligers hoog in het vaandel hebben staan zijn: 1) een concrete bijdrage leveren aan een belangrijk thema, 2) kennis opdoen, iets leren en kennis delen en 3) de sociale waarde om dingen samen met andere mensen te ondernemen. Deze drie waarden van leren, samenwerken en zelf impact maken wordt mogelijk gemaakt door de hoge organisatiegraad van veel initiatieven. Naast stabiele sterke organisaties om vrijwilligers in te laten werken is het eigenaarschap van belang. Vrijwilligers vinden het belangrijk om in verschillende mate van eigenaarschap betrokken te zijn. Een divers aanbod draagt bij aan de verschillende manieren van betrokkenheid waar vrijwilligers goed in functioneren.

Waar kunnen verschillende organisaties mee sturen om de organisatiegraad en verschillende vormen van eigenaarschap te ontwikkelen?

Rijk	Faciliteren van professionele ondersteuning voor landelijk opererende vrijwilligers-initiatieven. Diversiteit aan verschillende initiatieven ontwikkelen
Gemeenten en provincies	Faciliteren van professionele ondersteuning voor lokaal opererende vrijwilligers-initiatieven. Verschillende vormen van eigenaarschap ontwikkelen.
Initiatief	Vrijwilligers opleiden, ondersteunen en waar mogelijk vrijwilligers zelf ruimte geven.
Vrijwilliger	Doen waar hij of zij zelf gelukkig van wordt.

3 // DE SAMENLEVING

Naast de waarde voor de natuur en de waarde voor vrijwilligers zelf leveren groene vrijwilligers initiatieven ook voor de samenleving. Dat doen ze op verschillende manieren. Omdat de waardering van het werk in dit kader uitgaat van ontwikkeling nemen we niet iedere meerwaarde voor de samenleving mee. We zijn op zoek naar die meerwaarde die verder te ontwikkelen is. Daarmee kiezen we ervoor om geen zogenaamde indirecte bijdragen te benoemen. Dus we nemen niet mee dat mensen in een beter onderhouden natuur en groene wijken gezondere leven is ene belangrijke waarde. Maar dat is een indirect effect van de meerwaarde die we hierboven al voor de natuur hebben uitgewerkt. In dit hoofdstuk zijn we alleen op zoek gegaan naar directe waarde voor de samenleving. En die directe meerwaarde is tweeledig.

In de eerste instantie leveren de initiatieven met hun plaats voor 100.000 vrijwilligers ook plek voor mensen die om verschillende redenen moeite hebben om structureel of tijdelijk mee te doen met de samenleving. Dit kan gaan om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, handicap, tijdelijke gezondheidsproblemen, etc. Initiatieven helpen deze mensen weer op weg door tijdelijk ritme op te doen of door meer structureel hun bijdrage te kunnen leveren. Hoe groot deze groep is, is binnen het kader van dit onderzoek niet vastgesteld. Wij denken wel dat deze waarde in de toekomst verder ontwikkeld kan worden door gemeente en initiatieven nauwer samen te laten werken.

Daarnaast leveren de vrijwilligers door hun betrokkenheid een meerwaarde voor hun directe omgeving. Ze maken de buurt mooier, het park leuker, de groenstrook diverser en bos spannender.

Waarmee kunnen organisaties op sturen om de waarde van groen vrijwilligerswerk voor de samenleving te ontwikkelen?

Rijk	Faciliteren van professionele ondersteuning voor landelijk opererende vrijwilligers-initiatieven. Diversiteit aan verschillende initiatieven ontwikkelen
Gemeenten en provincies	Initiatieven de ruimte geven om hun omgeving te ontwikkelen en dit faciliteren. Initiatieven financieel ondersteunen om aan gemeentelijke doelen op het gebied van zorg, WMO en (re)integratie bij te dragen.
Initiatief	Naast waarden voor de natuur expliciet sociaal maatschappelijke doelstellingen nastreven.
Vrijwilliger	Mooie dingen voor hun medemens doen.

4 // DEMOCRATIE

De democratische meerwaarde zit op het snijvlak van legitimiteit en betrokkenheid. Vrijwilligers helpen met kennis bepaalde keuzes te onderbouwen en aldus te legitimeren. Lokaal gaan betrokkenheid en legitimiteit hand in hand. Door concreet een stuk natuur te ontwikkelen leren bewoners belangen af te wegen maar niet zonder de praktische consequenties ook te verkennen. Deze samenhang van praktische vragen op het gebied van onderhoud en ontwikkelingen enerzijds en belangen en idealen anderzijds maakt dat initiatieven na verloop van tijd steeds meer en betere keuzes kunnen maken voor de ontwikkeling van de natuur.

Doorontwikkeling van de democratische waarde kan met onderstaande elementen.

Rijk	Bottom-up beleidsontwikkeling
Gemeenten en provincies	Geef initiatieven de ruimte om zelf specifieke keuzes te maken. Faciliteer waar nodig initiatieven om besluitvorming en draagvlak te organiseren.
Initiatief	Standaard andere burger en belangen meenemen bij ontwikkelvraagstukken. Keep it simple (maak draagvlak organiseren niet te moeilijk)
Vrijwilliger	Reclaim Nature

WAARDEREN, ONTWIKKELEN EN STUREN.

Welke waarde leveren de vrijwilligers en hoe kunnen we dat waarderen en door ontwikkelen? In het laatste hoofdstuk hebben we daar sturingsfactoren aan toegevoegd. Waar kunnen overheden, initiatieven en vrijwilligers op sturen of inzetten om meerwaarde voor de natuur, de vrijwilliger, de samenleving en de democratie te versterken. Het schema hieronder vat de te ontwikkelen meerwaarde en sturingsfactoren samen.

Waarde voor	Natuur	Vrijwilliger	Samenleving	Democratie
Meerwaarde	Statische en dynamische kwaliteit	Organisatiegraad en eigenaarschap	Zorg, participatie, mooi beleefde omgeving	Besluitvorming, lobby, kennis en lokale besluitvorming
Sturing:				
Rijk	Kennis-ontwikkeling	Professionele ondersteuning & veel diverse initiatieven ondersteunen	Professionele ondersteuning & veel diverse initiatieven ondersteunen	Bottom-up beleidsontwikkeling
Lokaal	Grond, groen en professionele ondersteuning	Professionele ondersteuning & eigenaarschap	Ruimte geven en samenwerken op WMO en re-integratie	Laat ruimte voor specifieke keuzes, faciliteer besluitvorming
Initiatief	Opleiden en ondersteunen	Opleiden en ondersteunen	Sociaal maatschappelijke waarden	Keep it simple, maar betrek andere burgers
Vrijwilliger	Kwaliteit toevoegen	Eigen kracht	Samen redzaam	Reclaim nature

Bijlage 1: Literatuurlijst

Breman, B et al (2017). *Citizen science voor natuur in Nederland*. WUR

Van Doormaal, S., van Sluisveld, A. (2013) *Onderzoek effecten van Vrijwilligerswerk*. Brabants Landschap

English, P.B., ea. (2018), *From Crowdsourcing to Extreme Citizen Science*, Annual Review of Public Health.

Elands, B.H.M.; Turnhout E. (2009). *Burgers, beleid en natuur: tussen draagvlak en betrokkenheid*. WUR

Ganzevoort, W. & Born, R. (2018) *Groene Vrijwilligers, wie zijn ze, wat doen ze en wat drijft hen?* Radboud universiteit,

Kruiter, H. Et al. (2016); *Hoe Waardeer je een maatschappelijk Initiatief?* Wolters Kluwer

Mattijssen, T.J.M., et al (2012). *De betekenis van groene burgerinitiatieven. Analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland*. WUR

Meijs, L. Et al. (2017), *De oudere vrijwilliger beschouwd*, Rotterdam School of Management

Pirsig, R, (1974) *Zen and the art of motorcycle maintenance*.

Slobbe, Th. van (2013); *De toekomst van natuurbeleving in Nederland, Hoezo Natuur?*. De levende natuur.